

legt, vraag ik mij af, gezien de specifieke taal waarin hij dat doet. Bij de opvatting dat God een gedifferentieerd wezen is, verwijst Mommaers naar Plotinos, naar het bijbelboek Spreuken en naar het Johannesevangelie. Daar komt – zo stelt de inleider, en hij heeft onmiskenbaar gelijk – de idee tot uitdrukking dat God enerzijds op zichzelf bestaat, anderzijds dat God verbonden is met wat buiten Hem bestaat. Mommaers formuleert het zo: ‘Daar wordt de Wijsheid, die intussen volledig gehypostaseerd is, vereenzelvigd met de Logos: “In het begin was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God”.’ Door deze aan alles voorafgaande Logos nu heeft God zijn schepping geschapen.

Ik heb grote bewondering voor de manier waarop Mommaers het theologisch denkgoed van Jan van Ruusbroec in *Een spiegel* in kaart brengt. Hij laat duidelijk zien dat de mysticus God volledig God laat zijn en Hem niet antropomorfiseert. Ook de mens als schepsel Gods krijgt er zijn plaats. De ‘bemiddelende’ figuur is de unieke persoon van Jezus Christus. Wat ik tot nu toe over het theologisch aspect in de inleiding van de hand van Paul Mommaers gezegd heb, zou ik *mutatis mutandis* ook kunnen zeggen over de manier waarop Joseph Alaerts *Dat rijke der gheleieven* ingeleid heeft.

Wie teksten van mystici zoals Ruusbroec uitgeeft, zou zich – uiteraard naast de tekst – tevreden kunnen stellen met aandacht voor paleografische, codicologische, socioculturele, literair-historische en esthetische aspecten. De editoren van het Ruusbroecgenootschap hebben zich daarmee niet tevreden gesteld. Voor het contemporaine publiek van Ruusbroec zijn het immers in eerste instantie teksten geweest die een bijdrage vormden aan hun geestelijke vorming. Juist de bijzondere aandacht voor de theologische achtergrond daarvan – met alle problemen van dien – maakt de afgeronde *Opera Omnia* van Jan van Ruusbroec voor een nog bredere doelgroep onder wie historisch theologen tot een ware schatkamer, terwijl daardoor ook de mogelijkheid vergroot wordt dat mystieke teksten in onze tijd in leesgroepen rond mystici functioneren.

Marinus van den Berg

Ogier von Dänemark : nach der Heidelberger Handschrift Cpg 363 / Hrsg. Von Hilkert Weddige ; in Verbindung mit Theo J.A. Broers und Hans van Dijk. – Berlin : Akademie Verlag, 2002. – LXXVIII, 697 p. : 2 pl. ; 24 cm. – (Deutsche Texte des Mittelalters ; 83)
ISBN 3-05-003545-5 Prijs: € 128,-

Op 9 februari van het jaar 1479 legde kopiist Ludwig Flügel de laatste hand aan een handschrift dat nu bewaard wordt in de Heidelbergse universiteitsbibliotheek (Cpg 363). De ijverige kopiist zal wellicht tijdens het afschrijven van de tekst, één verhaal van bijna vierentwintigduizend verzen, meer dan eens zijn wenkbrauwen hebben gefronst. In de tekst die hij afschreef, een getrouwe Middelhoogduitse vertaling van de *Ogier van Denemarken*, klinkt het oorspronkelijk Middelnederlands nog vaak krachtig door en heeft onbegrip van de vertaler soms tot merkwaardige woordvormen geleid. Maar een kopiist hoeft (of mag?) eigenlijk niet veel na te denken tijdens zijn werk. Veel meer nog dan Ludwig Flügel zullen de verzen van de *Ogier von Dänemark* de editoren van de tekst hoofdbrekens hebben gekost. Maar ook die veeleisende klus is geklaard. De vorig jaar verschenen editie, waarvoor de plannen datenaken uit de negentiende eeuw, mag er zijn: een vuistdik boek van bijna 800 pagina's die getuigen van filologisch vakmanschap.

De *Ogier von Dänemark* wordt vaak in één adem genoemd met twee andere werken, de *Reinolt von Montelban* en (*Die Kintheit von*) *Malagis*. Net als de *Ogier* zijn het Duitse vertalingen van werken uit de Middelnederlandse Karelepiek die eveneens slechts overgeleverd zijn in Heidelbergse handschriften. Het volledige drietal is nu dan eindelijk in editie beschikbaar (een uitgave van de *Reinolt* verscheen in 1885, de *Malagis* zag in 2000 het licht).

Het verhaal van *Ogier von Dänemark* bestaat uit twee delen die in grote lijnen overeenkomen met de Oudfranse *Enfances Ogier* en *Chevalerie d'Ogier*. Beide delen worden omsloten door een proloog en epiloog. Het *Chevalerie*-gedeelte valt bovendien uiteen in twee gedeelten (overbrugd door een passage waarin de verteller aankondigt dat het verhaal vanaf nu 'echt leuk' gaat

worden), en kent nog een voortzetting die niet in het Oudfrans voorkomt. Rode draad in het verhaal is de vete tussen Karel de Grote en Ogier, die zowel het christendom als de heidenwereld in beroering brengt. De vete is de motor achter de aaneenrijging van veldslagen, twistgesprekken en tweegevechten die soms eindeloos kunnen voortduren (bijvoorbeeld het gevecht tussen Broyer en Ogier – ruim duizend verzen lang – dat maar niet wil opschieten omdat Broyer over een wonderzalf beschikt waardoor zijn wonden direct genezen). Geen lichte kost, maar zeker niet onverteerbaar. Want met de editie van het Ogierverhaal is veel interessant materiaal voor het onderzoek ontsloten. Om maar eens wat te noemen: de belangwekkende prologen, de rol van de verteller die meer dan eens de gebeurtenissen van (vaak zedekundig) commentaar voorziet, de opmerkelijke verhouding tussen Ogier en zijn heidense vriend Karahen, de motivatie voor de voortzetting waarmee het verhaal zich onderscheidt van zijn Oudfranse voorganger, etcetera. Voor een (betere) indruk van het verhaal zij verwezen naar de tekst zelf en de zeer gedetailleerde samenvatting in de inleiding (p.XVIII-XXIX).

Niet als de andere twee Heidelbergse teksten is de *Ogier von Dänemark* van grote betekenis voor onze kennis van de Middelnederlandse Karelepiek. Het Middelnederlandse origineel is immers slechts overgeleverd in een zevental fragmenten (A-G). Alleen de fragmenten A-D (350 verzen) komen overeen met de Duitse *Ogier*; ze worden in de editie naast de tekst afgedrukt. De fragmenten E-G (278 verzen) vertegenwoordigen waarschijnlijk de voortzetting in een uitgebreide versie. Dan zijn er nog de zogenoemde Alba-Julia-fragmenten (nu spoorloos) die met de nodige vraagtekens onder de *Ogier* worden geplaatst. Terzijde: mij lijkt dat de *Ogier*-status ('unsicher') van deze fragmenten kan worden omgezet in 'onwaarschijnlijk'. De fragmenten geven flarden van een Kareltekst, waarin Ogier een grote rol speelt. Er is sprake van een heidense koning Synagoen én van Ogier die met zijn zwaard Corteine er op losgaat. In de *Ogier* wordt Synagoen in vs. 2603 gedood, terwijl Ogier het zwaard Corteine pas krijgt in vs. 3566-8, na de dood van Synagoen. Een passage in de *Ogier* waarin Synagoen en Ogier met Corteine voorkomen, is dus logischerwijs onmogelijk (tenzij men een tweede Synagoen wil veronderstellen ...).

De informatie over de fragmenten is te vinden in het eerste hoofdstuk van de inleiding op de editie, dat daarnaast handelt over handschrift en inhoud van Heidelbergse *Ogier*, en over de verhouding met de Middelnederlandse en Oudfranse voorgangers. Hoofdstuk II bespreekt uitvoerig de taalkundige aspecten van de tekst. Op een verantwoording van de uitgave (III) volgt dan de editie, met aaneensluitend een register van eigennamen en een behulpzaam lexicon.

De editie zal allesbehalve een makkelijke klus zijn geweest. Het feit dat in de Duitse vertaling zeer getrouw het Middelnederlands is gevolgd, is weliswaar literair-historisch bezien een winstpunt. Maar het heeft tevens op veel plaatsen tot een wonderlijke en soms tot een ronduit onbegrijpelijke tekst geleid. De beslissingen van de editoren spelen zich menigmaal af in de schemerzone tussen wel of geen emendatie, en tussen emendatie of leesvoorstel. Op micro-niveau zijn dus makkelijk discussiepunten aan te wijzen. Ook zou men kunnen twisten over de toegepaste editieregels (gestoeld op regels uit 1934 van de DTM-reeks), die soms merkwaardig lijken. Zo zijn hoofdlettergebruik en interpunctie volgens modern gebruik toegepast, maar als een zin eindigt halverwege een vers, volgt op de punt geen kapitaal. Overigens zijn de editieregels niet benut voor de Middelnederlandse fragmenten, die in de diplomatische editie van Van Dijk zijn toegevoegd, waardoor er een hybride editie is ontstaan. Kortom, als men zout kwijt wil, zijn er wel slakjes te vinden. Maar het is bovenal verheugend dat er van deze lastige tekst nu een editie is, die, na gedane arbeid, Hilbert Weddige de verzuchting ontlokte: 'Gleichwohl erscheint auch jetzt noch manches von dem, was man am Morgen verstanden zu haben glaubte, am Abend schon wieder unsicher' (p.VII). Kopiist Ludwig Flügel klaarde weliswaar een hele klus in de wintermaanden van 1478-1479, maar ruim vijf eeuwen na dato hebben de editoren een vele malen indrukwekkender prestatie van formaat aan het vak toevertrouwd.

Jaap Tigelaar